

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 115 1994

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Ulla-Britta Lagerroth, Margareta Wirmark

Stockholm: Kjell Espmark, Ulf Boëthius, Ingemar Algulin

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Slottet, ing. A0, 752 37 UPPSALA

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av
Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* skall lämnas dels på diskett (företredesvis i ordbehandlingsprogrammen Word för Windows, Word för DOS eller Word Perfekt), dels i form av utskrift på papper.

ISBN 91-87666-09-X

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Reklam & Katalogtryck, Uppsala 1995

sig emot? För egen del har jag svårt att se UBL:s resonemang i dessa stycken som särskilt klagörande. I varje fall kan det väl inte desarmera invändningen att distinktionen mellan »text» och »liv» (»kontext», »värld») är svår att upprätthålla. Måste det inte till sist för uttolkaren, interpreten bli fråga om en konfrontation mellan text och text(er)? Vi måste, skriver Roman Jakobson i *Vad är poesi?*, betänka att varje verbalt yttrande i viss mening alltid stiliserar och omformar den händelse som det beskriver i enlighet med vissa formler eller schemata. De som söker dra en gräns mellan fiktion och verklighet, Dichtung und Wahrheit, sysslar egentligen med den gamla frågan om svansen sitter fast i hunden eller hunden sitter fast i svansen.

Bengt Landgren

Georges Périilleux: *Stig Dagerman. Le mythe et l'oeuvre*. De Boeck Université. Bruxelles 1993.

Ett drygt decennium efter utgivandet av den belgiska avhandlingen *Stig Dagerman et l'existentialisme* (1982) presenterar dess författare Georges Périilleux, verksam vid universiteten i Mons-Hainaut och Liège, ännu ett bidrag till Dagermanforskningen med sin studie *Stig Dagerman. Le mythe et l'oeuvre* (159 s.). Under mellantiden har Périilleux främjat samma forskning bl a genom att organisera och anförda en Dagermankonferens i Bryssel 1990. Fem av bidragen till denna konferens publicerades i svensk språkdräkt i TFL 1990:3. En nära förestående utgivning (Didier Erudition) av de på franska språket avfattade bidragen till konferensen aviseras glädjande nog i Périilleux nya arbete.

Den nya studien har ett klart deklarerat polemiskt syfte. Périilleux påpekar i inledningen att den svenska Dagermanforskningen på något undantag när kan hänföras till endera av två riktningar: den biografiska eller den politiska. Till den biografiskt inriktade traditionen räknar han inte bara ett arbete som Olof Lagercrantz *Stig Dagerman* (1958), utan också en betydligt mer textcenterad undersökning som Kerstin Laitinens avhandling *Begärets irrvägar* (1986). Hit hör givetvis också Johan Cullbergs diskussion av Dagermans inferno i *Skaparkriser* (1992), liksom åtskilliga smärre uppsatser. Den »politiska» tolkningstraditionen kan sägas utgå från Hans Sandbergs studier av Dagermans förhållande till den anarko-syndikalistiska rörelsen, lättast tillgängliga i volymen *Den politiske Stig Dagerman* (1979). Som ett senare bidrag till denna tradition betraktar Périilleux Karin Palmkvists avhandling om Dagermans journalistik, *Diktaren i verkligheten* (1989). I själva verket föreligger det inte någon skarp gräns mellan dessa två tolkningstraditioner. Det biografiska perspektivet är med sina psykologiska och sociala aspekter ständigt aktuellt för studiet av Dagermans och hans generationskamraters förhållande till syndikalistisk teori och politisk idédiskussion under 1940-talet, vilket tydligt framgår av Karin Palmkvists avhandling. Omvänt spelar Dagermans förhållande till »politiken» en inte obetydlig roll för t.ex. Lagercrantz biografi, liksom det är utgångspunkten för den polemik angående orsaken till Dagermans improduktivitet och

självmord som sammanställt av Armas Sastamoinen i *Stig Dagerman och syndikalismen* (1974).

Périilleux huvudinvändning mot de biografiska och politiska läsarterna är den att de i grund och botten är styrda av den myt om Dagerman som för vart år får en allt starkare ställning: »Il faut faire abstraction du mythe de Dagerman qui s'est bâti, non pas sur l'analyse de son oeuvre, mais sur son destin tragique.» (s. 11) Han vill således lämna Dagermans liv och leverne därhän, för att istället studera något som hittills försumrats: »verket». Det är lätt att instämma i Périilleux åsikt att Dagermanforskningen i alltför stor utsträckning har tillkommit i skuggan av »Dagermanmyten». Den suggestiva bilden av den djupt olycklige författaren med sitt sneda leende på väg mot det ständigt uppskjutna, men inte desto mindre oundvikliga självmordet i garaget är säkerligen en bidragande orsak till det tilltagande intresset för författarskapet i Sverige såväl som på kontinenten, men den hotar inte desto mindre att ställa sig mellan läsaren och texterna. Den döds- och självmordsromantik som Dagerman själv var allt annat än fri från färgar således alltför många framställningar, från Lagercrantz ännu rätt nyktra biografi över flera av de akademiska produkterna till Ranelids inlevelseövningar. Man kan fråga sig, om det idag över huvud taget är möjligt att frigöra sig från traditionen att läsa författarskapet med utgångspunkt i dess slutpunkt – självmordet. Périilleux påpekar att Lagercrantz i en efterskrift till en ny utgåva av biografien 1985 formulerar en hedervärd självkritik i detta avseende. Lagercrantz finner här att han läst Dagerman »som en detektivroman men baklänges»: »Det gällde att bevisa att slutet var oundvikligt.» Med tiden har hans bild emellertid blivit en annan: »Nu skulle jag vilja befria Dagerman från den ångest som vilar över bilden av honom och se mer än förr till det kvicka, lustiga, ömsint medmänskliga.» Detta skulle kunna vara en utgångspunkt för en förnyelse av den biografiska Dagermanforskningen. Périilleux syfte är som redan har framgått ett annat. Genom att koncentrera sig inte på författaren utan på verket självt i dess totalitet vill han lyfta fram inte det specifika, utan det mest universella hos Dagerman. Genom en »ontologisk», dvs. i praktiken idéanalytisk, tolkning vill han visa »ce que révèle les textes de Dagerman quant à la nature même de l'angoisse de l'homme qui cherche à se réaliser dans un monde hostile» (s. 10).

Efter inledningen och en summering av den kritiserade Dagermanmytens mest orimliga inslag följer ett tredje kapitel som bär den allmänna rubriken »L'angoisse». Inte desto mindre visar det sig innehålla en diskussion av de olika varianterna av ångest i debutromanen *Ormen*, från den oreflektade hos Irène via mellanstadier som Edmunds och Gideons till den genomtänka och medvetna hos Scriver. Det fjärde kapitlet behandlar »Les origines immédiates de l'angoisse», dvs yttre utlösande faktorer som konkreta fysiska hot, statens tryck på individen, och sist men inte minst »le regard d'autrui». Betydelsen av den andres närvaro och blick i författarskapet betonades redan i avhandlingen om Dagerman och existentialismen och även om Périilleux överdriver när han hävdar att detta är en fråga för vilken kritiken »n'a pas du tout été sensible» – jfr t.ex. Per Erik Ljungs uppsats om *Nattens lekar* i *Ångestens hemliga förgreningar* (1984) ¾ är detta ett

område där han verkligen kan tillföra den svenska forskningen nya impulser. I detta kapitel exemplifierar Péri-
lleux från alla fyra romanerna, även om *Ormen* och *De dömdas ö* intar en dominerande ställning. Kapitel 5 behandlar »Les thèmes satellites», dvs ångesten närstående temata som vanmakt/ofrihet, skuld och ensamhet från *Ormen* till *Bröllopsbesvär*. För den som är bekant med den svenska Dagermanforskningen är nyhetsvärdet hos denna framställning rätt varierande. Péri-
lleux betonar t.ex. att Dagermans inställning till skuldfrågan i jämförelse med de två första romanerna har förändrats i *Bränt barn* och *Bröllopsbesvär*: »L'auteur insiste moins sur la faute elle-même que sur les conditions générales de l'existence qui rendent cette faute inévitable», men här som i flera andra fall erbjuder hans framställning föga eller intet nytt i förhållande till tidigare forskning. Hans diskussion av förhållandet mellan frihet/ofrihet och medvetenhet/omedvetenhet, koncentrerat till valsituationen, rymmer däremot några fina preciseringar som kan sägas förnya och förtydliga bilden av författarskapet.

I en recension av *Stig Dagerman et l'existentialisme* (Samlaren 1982) skriver Thure Stenström att Péri-
lleux »mitt i all systematiseringsiver» ibland ger diskreta antydningar om en inre utveckling i Dagermans författarskap. Resultatet av denna tendens kan studeras i det nya arbetets sjätte och mest omfattande kapitel, som behandlar »Les stades sur le chemin de l'angoisse». Härmed avses den utveckling i författarskapet som Péri-
lleux urskiljer, från insikten i tillvarons absurditet över medvetenheten om autenticitetens omöjlighet till överskridandet av dessa begränsningar genom en »dionysisk» och mystisk-initiatorisk hållning i Dagermans sista fullbordade roman, *Bröllopsbesvär*. Det visar sig här att Péri-
lleux disposition inte är invändningsfri. En bidragande orsak är kanske att författaren haft problem med att jämkä samman de »systematiska» inslagen med framställningen av utvecklingsförloppet. Kapitlet om stadierna på ångestens väg inleds nämligen med en diskussion av det *andra* avsnittet i *De dömdas ö*, »Kampen om lejonet». Författaren återupptar här den diskussion av det övergripande utvecklingsförloppet i författarskapet, som legat vilande sedan diskussionen av ångestens framskridande i *Ormen* i det tredje kapitlet. De »stadier» som Péri-
lleux urskiljer kan summariskt sammanfattas som insikten i det absurda och revolten (»Kampen om lejonet»), bedrägeriet och »la mauvaise foi» (*Bränt barn*), samt underkastelsen och den självvalda förödmjukelsen (*Bröllopsbesvär*). De tre stadierna kan i andra termer beskrivas som konfrontation, flykt, och slutligen ett accepterande av tillvarons absurditet som innebär en möjlighet till initiation och transcendens. En stor del av det omfångsrika kapitlet upptas av innehållsreferat av romanerna, och även i de mera analyserande avsnitten ryms mycket som redan är välkänt inom Dagermanforskningen. Péri-
lleux formulerar inte desto mindre flera intressanta läsningar, ofta med polemisk udd mot föregångarna. Det begränsade utrymmet medger inte någon noggrannare genomgång av hela Péri-
lleux Dagermanbild. Jag väljer därför att koncentrera mig på hans tolkning av *Bröllopsbesvär*. Avsnittet om Dagermans sista roman är nämligen utan tvivel det som rymmer de flesta intressanta iakttagelserna.

Bröllopsbesvär är en i tid och rum mycket väl sammanhållen roman. Den bröllopsfest som utgör romanens centrum antar emellertid en alltmer kaotisk karaktär där myllret av personer och händelser och den tilltagande fyllan stundtals gör scenen svår att överblicka, vilket också bekräftas av den långa rad av förväxlingar av romanens personer som beledsagar de kritiska kommentarerna allt ifrån de första recensionerna till de nyare akademiska studierna. En viktigare orsak till att *Bröllopsbesvär* är den minst kommenterade av Dagermans romaner är förmodligen ändå den »orena» formen. Här blandas det starkt realistiska med det utpräglat symboliska; den dialektala grovheten står sida vid sida med den serena filosofiska reflexionen, osv. Péri-
lleux intresserar sig visserligen inte alls för de formella orenheter som så starkt bidrar till att ge romanen dess särprägel; hans läsning är likafullt på ett plan en strävan efter helhet och ett mycket intressant försök att komma tillrätta med det problematiska romanslutet, som i *Bröllopsbesvär* liksom i *Bränt barn* utgör en verklig utmaning för uttolkaren.

Det sammanhållande elementet i romanen är enligt Péri-
lleux det »dionysiska» förhållningssätt som roman-
personerna intar och som klart särskiljer *Bröllopsbesvär* från de föregående romanerna. Det dionysiska kan yttra sig som ett uppgående i naturen, det kan manifesteras sig genom det våldsamma supandet, och för den utvalda, dvs Hildur, gestaltar det sig som en initiation som följer det klassiska schemat förmedring/symbolisk död/pånyttfödelse. Uppgåendet i naturen är mycket riktigt ett viktigt återkommande inslag i romanen. Péri-
lleux lyfter fram den scen, där Rudolf och Sören till att börja med i ett svartsjukans gemensamma raseri hugger ner en stor björk, kvistar den, slänger den i sjön, försöker spränga den med dynamit, samt slutligen nakna i vattnet bland uppflytande fisk känner en frihet »som är orimligt stor» och en lycka »som är utan gräns». Individens närmast extatiska förening med naturen utgör utan tvivel ett viktigt element i denna scen, men det bör ändå framhållas, att frihets- och lyckokänslan här också är intimt förbunden med det manliga gemenskapsrus som uppenbarligen är en återkommande föreställning hos den »sene» Dagerman; jfr handlingen i den projekterade men aldrig skrivna romanen »Världens största rus», citerad efter Dagermans vän och förläggare Ragnar Svanström i Lagercrantz biografi. Péri-
lleux andra huvudexempel på uppgåendet i naturen är Villes intensiva upplevelse i skogen, där en framkrypande spindel utlöser en intensiv naturupplevelse å la *Lars Hård* som får honom att avstå från självmordsplanerna.

Det är onekligen en styrka hos Péri-
lleux att hans tolkning förmår sätta in scener som dessa i ett större sammanhang där också fyllans grotesker och Hildurs mystiska initiationsprocess ryms. Vad beträffar den sistnämnda, vill jag här framhålla ett par intressanta men inte problematiska inslag i Péri-
lleux tolkning. Han polemiserar med rätta mot den alltför fyrkantiga kristna översättning-
en av romanens lika wallinska som kameleontiska ledmotiv »Var är den vän som överallt jag söker?», dvs vännen=Gud. Han underkänner likaså Kerstin Laitinens åsikt att vännen vore döden själv, dvs dödens närhet som livsstegrande faktor. Hans eget alternativ är emellertid inte så väsensskilt från Laitinens som hans drastiska

formuleringar antyder. »Vännen» är nämligen enligt Périilleux »la nouvelle vie à laquelle renaît l'initié, l'autre soi-même, le nouvel homme qui surgit de la mort de l'ancien selon la tradition ésotérique» (s. 128). Även Laitinen diskuterar jagets symboliska död och återfödelse; även Laitinen framhåller den känsla av global mänsklig samhörighet som formuleras i romanslutet genom bilden av det hus i vilket vi alla utgör en del. Périilleux visar visserligen att en tolkning efter denna linje klarar sig utmärkt utan hänvisning till Dagermans biografi. En viktigare skillnad mellan Laitinen och Périilleux finner vi i deras tolkningar av den »aldrig införda» insändaren med rubriken »Varför älska vi att sjunka?» som är inlagd mellan Hildurs självvalda förnedring med Simon i brudsängen och den viktiga skildringen av den mystiska initiationsprocessen. Laitinens oftast insiktsfulla läsning innehåller i detta avsnitt ett par svaga resonemang, som Périilleux gör rätt i att vederlägga. Jag instämmer helt i hans underkännande av Laitinens uppfattning att Hildur genom sin självvalda förnedring blir »obegriplig» och »faller isär i två oförenliga personligheter». Likaså är hennes åsikt att Hildur hädanefter »inte längre egentligen existerar som romanfigur», utan får »låna sitt namn åt ett medvetande som inte är hennes» en fullständigt överflödigt mystifikation (Laitinen s. 256). Périilleux insisterar tvärtom på romanens höga grad av »cohérence», och hans tes att det är just självförnedringen, »la faute contre soi-même» (s. 132) som gör det möjligt för Hildur att genomgå den mystiska initiationen till ett nytt jag är enligt min mening helt övertygande.

För långt i sin ambition att avtäckta »cohérence» går Périilleux emellertid när han menar att insändaren – f.ö. citerad av Staffan Björck i *Romanens formvärld* som exempel på en »nödfallsutväg» där författaren genom insändarfiktionen kan förmedla idéer som ingen av romankaraktärerna rimligtvis skulle kunna formulera – vore skriven av Hildur själv (s. 127). Man behöver inte »förfalla» till psykologisk-biografiska resonemang om Dagermans upplevelse av det egna författarskapets alltmör olidliga villkor för att inse att många av formuleringarna i insändaren, undertecknad »Mångårig lösnummerköpare», avspeglar en verklighet och ett språk som befinner sig mycket långt från Hildurs. (»Ha vi kanske alltför grundligt upplevt segerns, framgångens och upphöjelsens elände för att längre orka tro, att vi den vägen skola kunna uppnå frälsning.»). Périilleux »attribution» av insändaren är särskilt överraskande med tanke på att han själv särskilt betonat att personerna i *Bröllopsbesvär* inte är intellektuella »qui dissèquent des concepts», utan enkla människor »qui ressentent les choses, plus encore qu'ils ne les pensent» (s. 113). Avsnittet rymmer likaså flera smärre besynnerligheter. Rudolfs och Sörens gemensamma raseri riktar sig naturligtvis inte mot Nasarn utan mot Westlund (s. 119); Ivar känner inte alls någon glädje efter defloreringen av Siri (s. 132); när fyllan avtar och de ursprungliga paren återförenas sker detta inte alls i desillusionens och tristessens tecken, utan i flera fall i en djup känsla av äkta samhörighet som ytterligare understrukits genom Marys »onaturliga» stadsmanér (s. 122); Victor vandrande i rågen i gryningsljuset aktualiserar mycket riktigt sådeskornets dubbla innebörd av död och nytt liv men knappast de eleusinska mysterierna (s. 123),

osv. Frågetecken som dessa framstår likväl som mindre vägande i jämförelse den övergripande läsning som Périilleux presenterar, enligt vilken *Bröllopsbesvär* med sitt »dionysiska» element formulerar en syntes av Lucas Egmonts brutala konfrontation med det absurda och det brända barnets förljugenhet och ständiga flykt: »l'acceptation et le dépassement que permet l'initiation par la vie» (s. 133). Périilleux läsning av *Bröllopsbesvär* kan således i stort sett framgångsrikt göra rättvisa åt flera vid en första anblick rätt disparata element i romanen, och den för dessutom forskningen framåt i diskussionen av flera komplicerade textställen. Utan att egentligen vara särskilt revolutionerande har Périilleux genom att undvika några av de lömska grynnor som tidigare forskare haverat på presenterat den enligt min mening hittills mest övertygande tolkningen av romanen. Det är inte desto mindre en tolkning som har sina begränsningar, och *Bröllopsbesvär* är en roman av en sådan komplexitet att uttolkarna inte behöver leta länge efter nya infallsvinklar.

Jag har i det föregående vid ett par tillfällen formulerat en viss besvikelse över det relativt låga nyhetsvärdet hos vissa avsnitt i Périilleux nya Dagermanstudie. Det ska i rättvisans namn framhållas att boken uppenbarligen är avsedd som en introduktion för den snabbt växande skaran av franskspråkiga Dagermanläsare. Till skillnad från författarens avhandling om Dagerman och existensialismen riktar den sig dessutom uttryckligen till en vidare läsekrets än de akademiska specialisternas. Dessa båda omständigheter förklarar den påfallande bristen på hänvisningar till den föregående forskningen på området. En och annan referens finner vi, framför allt till Kerstin Laitinens avhandling, men många är de ställen där Périilleux återger redan tidigare formulerade iakttagelser utan att hänvisa till föregångarna. Detta vore under omständigheterna gott och väl, men saken kommer i ett något annat läge i och med att Périilleux intar en så uttalat polemisk attityd gentemot den forskning som han i så stor utsträckning använder sig av.

Jag har redan deklarerat mitt principiella instämmande i Périilleux åsikt att Dagermanforskningen hittills i mycket stor utsträckning varit biografiskt och psykologiskt inriktad – och präglad av myten om Dagerman – och att undersökningar utifrån andra infallsvinklar vore ytterst angelägna. Det har också framgått att jag, till skillnad från Périilleux själv, inte uppfattar hans »ontologiska» alternativ som särskilt nydanande. Den idéanalytiska läsarten utgör nämligen av tradition det självklara kompletterande inslaget i såväl de »biografiska» som de »politiska» tolkningarna: så hos Lagercrantz, så hos Sandberg, så hos Laitinen. Nyheten med Périilleux Dagermanstudier vore snarast det konsekventa avståndstagandet från biografien. Det förhåller sig i själva verket så, att det anmärkningsvärda tomrummet i Dagermanforskningen återfinns på ett helt annat ställe. Studiet av Dagermans person såväl som av hans »idéer» är i själva verket redan mycket väl tillgodosett; utforskandet av hans *litterära* egenart har nått och jämnt påbörjats. Här väntar ännu många intressanta uppgifter, som till skillnad från ännu en biografisk-psykologisk eller idéanalytisk undersökning dessutom har mycket stora utsikter att säga något nytt om texterna. En öppenhet för dessa

aspekter skulle ha gjort Périlleux framställning mindre ensidig.

Författaren anför på s. 25 två premisser för undersökningen: 1) »que l'oeuvre d'art constitue un tout cohérent», 2) »que [...] la clef du texte est dans le texte et non en dehors du texte». Föreställningen om »un tout cohérent» som skulle kunna studeras i ett idéernas avskilda reservat är emellertid inget annat än en reduktiv abstraktion. Det ska inte förnekas att den »nyckel» till texten som Périlleux tillhandahåller bereder läsaren av hans bok tillträde till flera av textens rum, den största delen av huset förblir obönhörligen tillbommad. Ensidigheten i Périlleux förhållningssätt till författarskapet framgår redan av hans terminologi. Han tar avstånd från sökandet efter »structures latentes» och inriktar sig i stället på den »superstructure intellectuelle» som kan urskiljas genom en granskning framför allt av det i var och en av Dagermans romaner framträdande språkrör som »formule d'une manière synthétique une vision de l'homme et du monde qui apparaît comme le 'message' de l'oeuvre» (s. 22). Han finner att *Bränt barn* betraktad som kärleksroman är »pauvre», medan den blir betydligt intressantare »si l'on s'attache au message intellectuel qu'il recèle» (s. 108). Han kritiserar sina föregångare i tolkningen av *Bröllopsbesvär* för att ha åstadkommit »une interprétation réductrice» och för att befinna sig på »[le] premier niveau de lecture» (s. 126). På flera punkter kan Périlleux onekligen erbjuda korrektiv till tidigare mer eller mindre »reduktiva» tolkningar. Hans egna tolkningar är emellertid i stor utsträckning reduktiva i så måtto att de fullständigt bortser från texternas status av litterära *konstverk*. Det mest iögonfallande exemplet är hans behandling av *De dömdas ö*, där den extremt renodlade idéanalytiska läsningen får honom att göra ett artificiellt snitt rätt igenom denna kompositionellt så suveränt sammanhållna roman. Betydligt mer givande är, som jag redan har framhållit, Périlleux tolkning av *Bröllopsbesvär*, där hans uppmärksammande av ett tema som som går utöver det renodlat intellektuella – det »dionysiska» – ger hans tal om »cohérence» och »unité» större tyngd.

I sin karakteristik av *De dömdas ö*, uppenbarligen den roman som han värderar högst, manar Périlleux fram bilden av »la synthèse magistrale d'une vision globale et mythique du monde». Denna Dagermans »vision» beskrivs som sammansatt av två beståndsdelar: »une approche affective», som sägs vara germansk och skandinavisk, samt »le souci de logique faite de distinguos subtils [...]», som enligt Périlleux är kännetecknande för »la pensée latine et française» (s. 93). Det råder inget tvivel om att den starka lockelse Stig Dagerman utövar i den fransktalande delen av Europa inte enbart kan förklaras med hänvisning till myterna om »l'éternel suicidé», »l'anarchiste» och »le poète maudit». Säkert beror den till stor del på hans utpräglande sinne för subtila logiska distinktioner. Lika säkert är det att det finns andra nivåer i Dagermans texter utan vilka de inte skulle vara de säregna och motsägelsefulla konstverk de är, och att dessa i stället för att glidas förbi med formuleringar som »une approche affective» förtjänar att undersökas med samma subtilitet som »la superstructure intellectuelle». De kritiska kommentarer som här har framförts får emellertid inte undanskymmas de ovedersägliga förtjänster

som gör att Périlleux nya arbete definitivt inte får avfärdas som en angelägenhet för franskspråkiga Dagermanläsare. Det renodlade idéanalytiska perspektivet leder emellanåt till invändningar, men inom dess ramar har författaren utfört en värdefull kartläggning som ofta överträffar föregångarnas i detaljrikedom.

Claes Ahlund

Paul Binding: *The Still Moment. Eudora Welty. Portrait of a Writer.* Virago Press Limited. London 1994.

När Eudora Welty i början av fyrtioalet gav ut sina första böcker blev hon genast en författarnas författare. Katherine Anne Porter uppmuntrade henne från debuten, och relationerna till den annars föga erkännsamme Faulkner utmärktes av ömsesidig respekt och beundran. Det publika genombrottet i USA och på den internationella bokmarknaden dröjde dock ända till 1980, då den digra volymen *The Collected Stories of Eudora Welty* gavs ut (tillgänglig även i pocketversion). Det finns numera också ett Eudora Welty Professorship in Southern Studies. Med berömmelsen har följt kritiska och litteraturvetenskapliga studier i bokform, senast engelsmannen Paul Bindings *The Still Moment*. Författaren innehade läsåret 1985–86 den nämnda gästprofessuren, »and examined her work with students who were themselves Southerners, albeit children of the New South» (s. 40).

Samma titel som denna bok har en av Eudora Welyts tidiga noveller, som ingår i samlingen *The Wide Net* (1943). Binding visar övertygande i sin analys hur berättelsen medvetet byggts upp kring ett magiskt ögonblick där tiden tycks upphävas och stå stilla. I en mystisk upplevelse anas tillvarons alla möjligheter och uppenbaras en visionär sanning, som egentligen är omöjlig att beskriva med ord. Det är ett översinnligt skådande och en intuitiv men genast försvinnande insikt av det slag man möter i dikter av stora romantiker som Hölderlin eller Stagnelius. Med all rätt framhäver Binding dylika ögonblick av epifani som centrala kompositionselement i flera av Eudora Welyts noveller; att även romanerna med förkärlek rör sig kring denna form av »still moments» kan däremot göra ett något förbryllande intryck på läsaren. Också som romanförfattare förblir Eudora Welty novellist.

Ursprunget till detta sätt att gestalta och berätta vill Binding finna i biografiska förhållanden. Under depressionen var den unga Eudora Welty engagerad i federalt finansierat socialarbete, där hon med kameran dokumenterade levnadsvillkoren bland de fattiga i sydstaterna. Eudora Welty utveckledes genom denna verksamhet till en skicklig och lidelsefullt intresserad fotograf. Hon tänkte sig rentav att debutboken skulle innehålla både egna bilder och beledsagande texter, men uppslaget avvisades av de förläggare hon vände sig till.

Binding betonar starkt sambandet mellan fotografering och novellskrivande, och synsättet visar sig onekligen fruktbart då det appliceras på de skönlitterära